

'die Versorgung hier und dort bereits unter das Mindestmass gesunken' was, had hij er geen bezwaar tegen om, wanneer de voedselrantsoenen verhoogd werden, de productie van goederen die men in Duitsland nodig had voor het lenigen van de nood der bombardementsslachtoffers, 'vorübergehend' volledig aan Duitsland ten goede te laten komen.¹

Twee directeuren van rijksbureaus waren er die weigerden, medewerking te verlenen aan een opzet waarbij belangrijke takken van de Nederlandse industrie uitsluitend voor de Duitse markt zouden werken: de directeur van het rijksbureau voor de metalenverwerkende industrie en zijn collega van het rijksbureau voor glas, keramiek en houtproducten (later werd uit die twee bureaus het rijksbureau voor de verwerkende industrie gevormd). Zij maakten hun bezwaren aan Hirschfeld kenbaar. Deze antwoordde, aldus het naorlogs verslag van laatstgenoemd rijksbureau,

'dat hij bereid was een dergelijke sector geheel op te offeren indien hij hierdoor de voedselvoorziening van Nederland kon redden. Beide directeuren erkenden dat zij zich konden indenken dat de secretaris-generaal, die verantwoordelijk was voor alle sectoren van het bedrijfsleven, een of meer sectoren zou kunnen opofferen om hogere belangen te dienen, doch dat zij die slechts voor één sector verantwoordelijk waren, nimmer hun sector onder hun medeverantwoordelijkheid konden opofferen.'²

Beide directeuren zeiden dat zij ontslag zouden vragen. Zij kregen te horen dat de *Reichskommissar* dat niet zou verlenen. 'Dan blijven wij eigener beweging weg', was hun antwoord. Het slot van het lied was dat beiden in functie bleven – maar zij sleepten concessies in de wacht: de termijn van exclusief voor Duitsland produceren werd tot drie maanden beperkt en er werd goedgevonden dat in die periode een tiende van de productie toch voor de Nederlandse markt bestemd zou zijn. Nadien 'kon er op zeer grote schaal door de fabrieken geknoeid worden . . . In bepaalde gevallen staat vast dat niet 90% aan Duitsland geleverd werd, doch slechts 30%'.³ Hirschfeld zelf had weten te bereiken dat men zou blijven voorzien in de noden van bepaalde categorieën Nederlandse afnemers: ziekenhuizen, bombardementsslachtoffers en geëvacueerden; zij kwamen onder de 'noodvoorziening' te vallen. Dat begrip werd, toen het eenmaal ingevoerd was, tot het uiterste uitgerekt.

¹ Nota, 9 sept. 1943, van Hirschfeld aan Fischböck, aangehaald in de brief, 14 sept. 1943, van Hirschfeld aan de *Hauptabt. Gewerbl. Wirtschaft (FiWi, HA GeWi 21, Referat 5)* ² Rijksbureau voor de verwerkende industrie, sectie keramische industrie: Naorlogs verslag, p. 61. ³ A.v., p. 62.